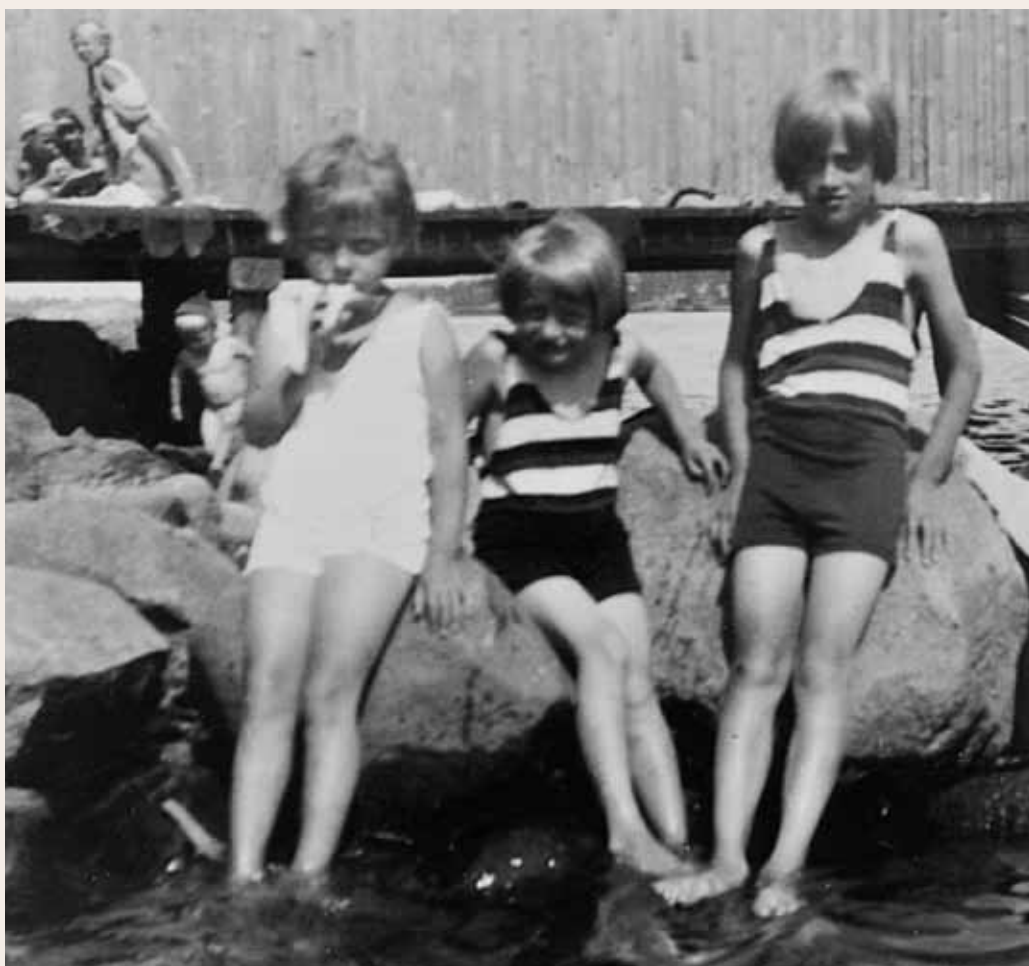

Tellervo Ahonen

Minun Sompasaareni

Toim. Seija Ahonen-Siivola

Kansi: Seija Ahonen-Siivola

Taitto ja painatus: Julkaisuapu Oy DELTA, Helsinki

ISBN: 978-952-93-2083-7 (nid.)

978-952-93-2084-4 (PDF)

Julkaisu oikeudet: Tellervo Ahosen perikunta ja Seija Ahonen-Siivola, Hyvinkää

SISÄLTÖ

Tyttären esipuhe	5
Kirjoittajan alkusanat	9
Sompasaari -runo	13
Saaresta joka oli Helsingin kaunein	15
Satakieli lauloi	17
Toimintaa suurella sydämellä	21
Kohtalokas käänne	25
Viimeinen kukoistus	27
Sompasaaren valkoinen laiturit	29
”Vili sumppa, hei!”	33
Heidän aurinkonsa oli harvoin pilvessä	37
Virkattu valkoinen myssy	41
Seikkailu eräänä heinäkuun päivänä	45
Linnunpojan matka eli tapahtui kalliolla	49
Jäähyväiset lapsuudelle	55
Kuvat lapsuudesta	59
Tyttären Paratiisilaulu -runo	61
Kuvaluettelo	62
Lukemista	63

TYTTÄREN ESIPUHE

”Minun lapsuuteni kesäparatiisi”, tapasi äitimme Tellervo Ahonen (o.s. Paasiluoto, 1926-2010) sanoa, jos puhe sivusi Helsingin Sompasaarta. Hän oli päässyt lapsena viettämään siellä monta ihanaa siirtolakesää silloin, kun saari oli vielä vihreä, runsaslajinen, salaperäinen paikka Helsingin edustalla.

Äiti, lahjakas opettaja, kirjoittaja ja kuvataiteilija, ryhtyi kirjoittamaan Sompasaari -kertomuksia vuonna 2005. Käsikirjoitus oli jokseenkin koossa jo vuonna 2007, mutta äiti halusi hioa kirjoittamaansa edelleen sekä suunnitella ja toteuttaa kertomuskokoelmansa kuvituksen.

Toisin kuitenkin kävi. Joulukuussa 2010 äiti menehtyi äkillisesti, kun hänelle jouduttiin tekemään isohko leikkaus kaatumistapaturman vuoksi.

Päätin hyvin pian sen jälkeen saattaa äidin Sompasaari -kokoelman valmiiksi ja ryhdyin siten toimitustyöhön. Olen mm. lisännyt kokoelmaan viitteitä ja luettelon lisätietolähteistä. Veljentyttäreni Johanna Ahonen lupautui ystävällisesti kuvittajaksi. Puolisoni Kari Siivola huolehti jälleenkuvauksista. Äidin pitkäaikaisin ystävä Tuulikki (Tuuti) Hynninen, hänkin Sompasaaren -kesälapsia, etsi albumeistaan äidin kertomuksiin sopivia valokuvia. Tuutin äiti Raakel Hynninen nimittäin on aikoinaan

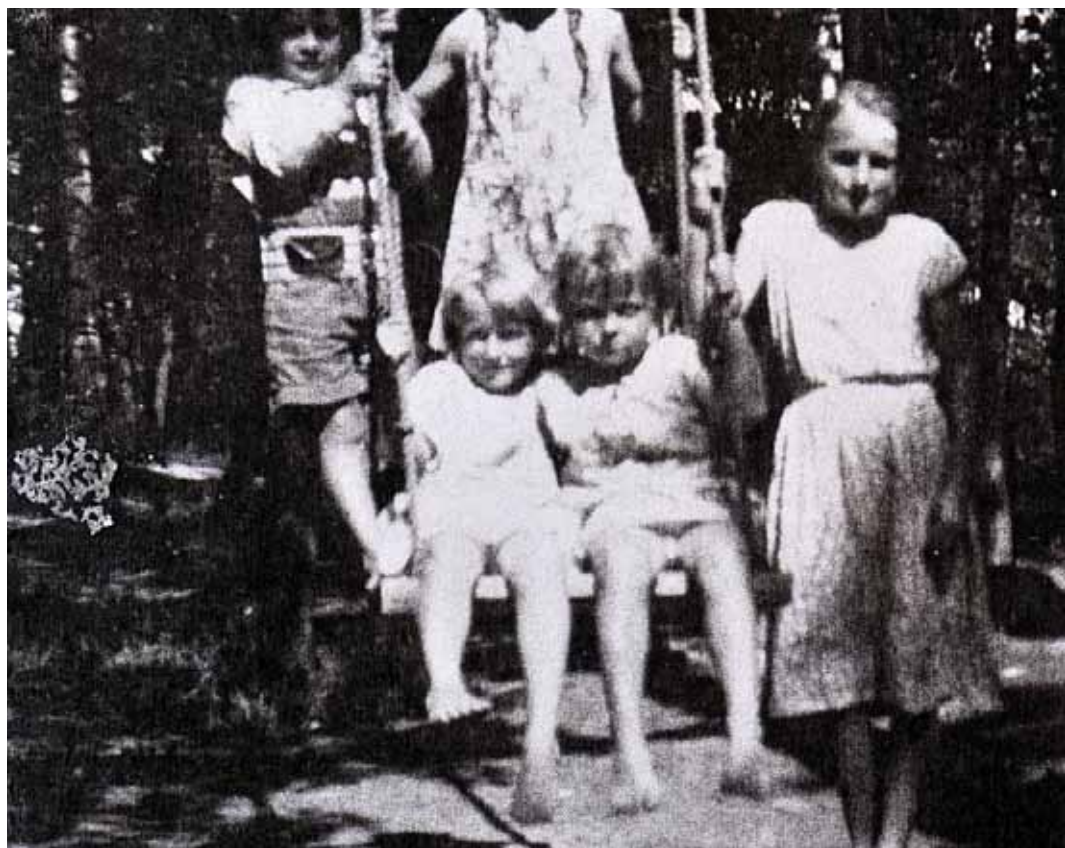
ikuistanut mukavia hetkiä pikkutyttöjen kesänvietosta Sompasaaressa. Museolehtori Johanna Aartomaa Suomen merimuseosta Kotkasta on ystävällisesti antanut minulle lisätietoja Sundmanin suvusta ja esineistöstä. Tuutille, Johannalle, Karille ja Johannalle lämpimät kiitokset.

Lopuksi erityiskiitos Gustav Sundmanille, joka antoi äidilleni luvan käyttää tutkielmansa¹ tietoja tämän tarinakoosteen alun kertomuksiin.

Eläköön Telle -äidin muisto valoisana myös näissä pikku kertomuksissa!

Hyvinkäällä Kalevalan -päivänä 2013
Seija Ahonen-Siivola
Tellervon tytär

¹ *Sundman, Gustav: "L'isle des Sundmans Nr 16. Gåsö, 2000*

KIRJOITTAJAN ALKUSANAT

Jos olisin ylidramaattinen, sanoisin, että kirjoitan näitä rivejä sydänverelläni. Se, mitä Helsingini kauneimmalle pikkusaarelle Sumparn-Sompasaarelle tapahtui vuosina 1958-62, on käsittämätöntä, järjetöntä. Saari hävitettiin, tilalle tuli betoninen satama. Ja mikä erikoisinta, konttisatama oli taas muutamassa kymmenessä vuodessa liian pieni ja siten satamana käyttökelvoton.

Olin saanut viettää Sompasaaren paratiisiissa yhdeksän ihanaa suvea aina talvisodan vuoteen saakka. Isäni Brynolf Paasiluoto oli Osuusliike Elannossa maalarimestarina, ja Elanto oli vuokrannut Sompasaaren työväkensä käyttöön.

Sinä kesäpäivänä vuonna 1959, kun joudun todistamaan lapsuuteni saaren tuhoa, kävelen tavallista hitaammin Kaikukatua alas rantaa kohti. Olen kuullut outoja huhuja Sompasaaren asiasta ja sydämeni jyskyttää. Olen kuudennella kuulla raskaana.

Kun pääsen alas rataakiskojen luo, pysähdyn. Kuulen räjäytyksiä. Sankka savupilvi peittää saarta, jonka kalliot on jo puoleksi räjäytetty. Eräs nuorehko mies kävelee viereeni. Hän pudistaa päätään ja tuijottaa eteensä. Kertoo olevansa elantolainen ja saaren kesiä kokenut hänkin.

Itken. Minun vihreää saartani ei enää ole. Se on tuhottu. Kaikki puut on revitty juurineen, tammet, jalavat, lehmukset, männyt...

Sompasaaren kesät vierivät kuvina mielessäni. Kukaan ei enää juokse sireenipolkua tai keinu mäntykeinuissa. Enää ei leikitä saniaissaunaa tai tuoksutella ihania kieloja. Kesäsiirtolan piha ei tulvi jasmiineja, eivätkä pionit enää loista siellä punaisina.

Tämän Sompasaari -koosteeni historiallisen osan taustatiedot olen saanut Sundman -suvun jäseneltä, bärösundilaiselta Gustav Sundmanilta. Hän on kirjoittanut teoksen *Sumparn – "l'isle des Sundmans*. Lämmin kiitos hänelle siteeraamis- ja suomentamisluvasta!

Keräsin muistoni yksien kansien sisään, koska ajattelin, että monet minun laillani kaipaavat yhä Sompasaaren aikoja ja muistelevat niitä mielellään. Kansalaisten on ehkä hyvä tietää myös Sompasaaren hävityksestä. Sellaista ei tosin ehkä enää voisiakaan tapahtua: nykyään vaalittaneen saarten luontoa paremmin kuin ennen.

Katson, että minä olen velkaa kesäsaarelleni nämä sivut. Sompasaarestahan tuli laituri, johon minun lapsuuteni

laiva kiinnittyi. Se ei tule koskaan väistymään. Joka yö se on juhlaivalaistu, ja lasten äänet täyttävät sen...

Pietarsaarella 20.8.2007

Tellervo Ahonen

SOMPASAARI

Unet kulkevat.

Yhä saareni siellä
rahtilaivoja liki
satamaa vartioiden.

Pionit, jasmiinikruunut,
liljojen oranssit sykeröt,
kuusamien punaorigot.
Ja koivikkoa korkeammalla
kohoaa nostokurkien
uhkaava rivi
kuin jättikirahvit.

Vitivalkoinen venelaituri
ojentaa kättään.
Tuomien tie ohi narsissiniityn
Vie rantaan, yli keinujen mäen.

Olen lapsuuden suvimaassa
lokki tai muurahainen,
sinisiipinen perho.

SAARESTA JOKA OLI HELSINGIN KAUNEIN

Armon vuonna 1817 helsinkiläinen *Gustaf Wilhelm Sundman* teki taianomaisen, kauas tulevaisuuteen vaikuttavan teon. Hän päätti huutokaupassa vuokrata perheelleen korkean, kauniisti kaartuvan Sumparn-saaren, jota myöhemmin kutsuttiin Sompasaareksi. Asia ilahdutti sekä *Lovisa* -rouvaa että poikaa, *Carl Wilhelm Ignatiusta*.

Luontoa rakastavalla Gustaf Sundmanilla oli jo varhaisessa vaiheessa selkeä tieto siitä, millaiseksi hän saarensa haluaa. Sielunsa silmin hän näki suuren puutarhan, sen kukkaloiston, pensaat ja puut. Kaikki oli valmiina, vain toteuttamista vailla. Laivanvarustaja Sundman tiesi tarkoin, millä tavoin Sumparn-Sompasaaresta kehkeytyy helmi Helsingin saarten ketjuun.

Englannista, Ruotsista ja Virosta toimelias saarenvuokraaja haetutti omilla laivoillaan jo hankittujen kotimaisten tuotteiden lisäksi ulkomaisia koristekasveja, pensaita, puita ja kukansiemeniä. Multakuormat luonnollisesti tulivat mukaan kuvaan.

SATAKIELI LAULOI

Tuli sitten odotettu aika, jolloin Sundmanin perheen sukulaiset ja ystävät pääsivät ihailemaan suurisuuntaisen saariprojektin etenemistä. Ihailtiin koivut, saarnet, jalavat, pyökit ja lehmukset, kuljettiin nuoret männiköt ja kukkanurmet. Kasveja oli kaikkiaan yli kolmesataa lajia.

Ja jossain helkytti aamuaariaansa satakieli. Sen oli Sundman tuonut varoen Sumparniin, ja sieltä se levitti reviiirinsä Helsingin lähialueille.

Vähitellen ystävät panivat merkille, että rouva Lovisa ja perheen poika Carl Wilhelm yhä tiiviimmin viettivät kesιάän Sumparnissa. Niinpä saarelle annettiin lisänimi Lowiseholmen.

Noina aikoina Gustaf Sundmanilla, liikemiehellä ja laivanvarustajalla, oli melkoinen työtaakka harteillaan. Saaren asiat olivat tärkeitä, mutta kaupunkiasumisestakin piti huolehtia. Sundmanin luottoarkkitehti, *Carl Ludwig Engel*, saikin siis suunnitellakseen kaksikerroksisen kivitalon. Se nousi vuonna 1818 Eteläranta 16:een.

Vuonna 1827 *Ulrika Eleonoran kirkko* Senaatintorilla sai purkutuomion. Sitä seuranneessa huutokaupassa kävi myös Gustaf Sundman. On paljon pohdittu sitä, käytettiin-
kö ostettua tavaraa - kirkon pohjoisovea - ollenkaan, vai

saiko rakentaja Sundmanilta suoraan Ulrika Eleonooran kirkon tai tapulin piirustukset. Siihen aikaanhan oli tapana käyttää huvimajoihin ja näkötorneihin kirkontornien tai tapuleiden pohjapiirroksia.

Sumparnin koristeellisen tornipaviljongin maine levisi. Muun muassa *Zacharias Topelius* oli mitä ilmeisimmin tutustunut saareen ja sen näkötorniin, jota myös huvimajaksi kutsuttiin. Topelius on nimittäin Helsinki -kuvauksessaan *Vincent Vågbrytare (Vinsentti Aallonhalkoja)* kertonut ylioppilaiden kahvilaretkestä Eläintarhan Gröna Villaan seuraavasti:

Oli myöhä ilta, ja kahvin valmistus kesti kestämistään. Siispä nuorukaiset kiipesivät kahvilan takana kohoaville kallioille ja ihastuivat maisemaan, joka levittäytyi heidän eteensä. He kertoivat, että ainoastaan Sumparnin tornipaviljonki pystyisi kilpailemaan Eläintarhan kallioiden kanssa upeiden näkymien tarjonnassa.

Voi hyvin kuvitella, että laivanvarustaja Gustafia kiinnostivat juuri merenkulkuun liittyvät esineistö. Kerrotaan, että harvinainen haaksirikon jälkeen merestä löytynyt puinen peräsinkuva esittäisi itseään *Pallas Athenea*.

Pallas Athenen pää oli kiinnitetty punaisen mastoliiterin päätykolmioon. Liiterille johti kaksi tietä, toinen suoraan laiturilta portaita ylös, ja toinen siirtolasta tasaista tietä

vasemmalle, lehtipuukujaa pitkin. Lapsina me kuljimme kunnioittavasti tuon ison pään ohi ja ihmettelimme, mistä se oli kotoisin...¹

¹ Museolehtori Johanna Aartomaa selvitti minulle kesäkuussa 2011 asiaa Suomen merimuseon luettelointitietojen perusteella. Peräsinkoristeen alkuperä ja ikä ovat selvittämättä, se on mahdollisesti peräisin hollantilaisesta 1700 -1800 -lukujen aluksesta. Sundmanin suvulle se on päätynyt 1800-luvulla ja sijoitettu Helsingin Sompa-saareen. Kun saari muutettiin satama-alueeksi, veistos otettiin turvaan varastoon. Se oli 1980 -luvulla esillä mm. Helsingissä Seurahuoneen aulassa ja myöhemmin Elannon Backaksen kartanossa. Osuusliike Elanto lahjoitti veistoksen Suomen merimuseolle *Kadonneet laivat* -näyttelyn yhteydessä huhtikuussa 2000. Koriste on esillä museossa.

TOIMINTAA SUURELLA SYDÄMELLÄ

Gustaf Sundman piti tarkkaa huolta Sumparnistaan. Samanlainen toiminnan mies oli Gustafin ja Lovisan poika, *Carl Wilhelm Ignatius*.

Isänsä kuoleman jälkeen vuonna 1835 Carl Wilhelm Ignatius toimi esimerkillisesti hänen työnsä jatkajana Sumparnin asioita hoitaessaan. Saari oli hänelle sydämen asia.

Carl Wilhelm Ignatiuksen aikana vielä käyttämättömät kohdat saaresta istutettiin täyteen.

Muun muassa omena- ja luumupuita oli 135 ja karviaisia ja viinimarjoja noin 1000 pensasta. Jalot lehtipuut mukaan lukien istutettujen puiden arvo nousi 840:een hopearuplaan.

Edellä olevasta saa käsityksen siitä, miten suurella pieteetillä ja rakkaudella isä ja poika Sundman saartaan hoitivat.

Carl Wilhelm Ignatius todella antoi Sumparnille kaikkensa. Perhe-elämäkin tuntui asettuvan uomiinsa. Nuori kaunotar *Maria*, Bergerin tyttäriä, asettui taloksi.

Onnea ei kuitenkaan kestänyt kauan. Vilkas Maria-rouva ei viihtynyt uudessa kodissaan. Eräänä päivänä hän matkusti Tukholmaan eikä enää palannut. Päädyttiin avioeroon. *Gösta*, perheen adoptiopoika¹, alkuperäiseltä nimeltään *Gustaf Röttger*, tuli isälle yhä tärkeämmäksi.

Carl Wilhelm Ignatiukselle oli tärkeätä myös noudattaa jokapäiväistä kesätapaansa. Hän lähti töiden jälkeen toimistostaan Eteläranta 16:sta saarensa. Sieltä hän sitten taas seuravana aamuna palasi kaupunkiin töihin.

Aina yhtä juhlavasti merihenkiseen univormuun pukeutuneena Carl Wilhelm Ignatius soudatti suoraselkäisen itsensä Sumparnin vehreyteen. Matruusin pukuun saatetun soutajan toimia Carl Wilhelm seurasi hyväksyvästi.

Erityisen mielissään Carl Wilhelm Ignatius oli siitä, että *Carl Ludwig Engel* oli suostunut suunnittelemaan uuden kanaalinsa Sundmanin pyytämään paikkaan. *Katajanokan kanaali* oli suosittu heti valmistuttuaan ja helpotti kovasti Carl Wilhelm Ignatiuksen kesäsoutuja.

Toimelias Carl Wilhelm Ignatius Sundman sai Helsingin kaupunginvaltuutettuna paljon aikaan.

¹ Gösta Sundmanin nimi oli alun perin Gustaf Röttger

Esplanadit ja monet puistot, varsinkin *Kaivopuisto*, muotoutuivat pitkälti kauppaneuvos Sundmanin ehdotelmista.

Myöhemmin kaupunginvanhimmaksi nimitetyn Sundmanin arvovalta yhä lisääntyi. Nykyisen Mannerheimintien ja Hämeentien alkusanat lausuttiin erityisesti *Chaussee* -obligaatioita omistaneiden silmäätekevien kuten Sundmanin toimesta.

KOHTALOKAS KÄÄNNE

Tultiin vuoteen 1889. Se merkitsi Sumparn-Sompasaarelle surullista käännettä, vaikeiden aikojen alkua.

Se oli suositun Carl Wilhelm Ignatius Sundmanin kuolinvuosi.

Pahansuovat sukulaiset eivät armoa antaneet, vaan tekivät kaikkensa perijän, Gösta Sundmanin, saattamiseksi vaikeuksiin. Koska Gösta oli luonteeltaan lempeä ja uskoi liikaa ihmiseen, hän menetti tuota pikaa osan omaisuuttaan.

Isä Carl Wilhelm Ignatiuksen hartaat toiveet eivät toteutuneet. Gösta Sundman ei omannut yhtä henkilökohtaisia tunteita saarta kohtaan kuin isänsä, vaan keskitti tarmonsä maineikkaaseen litografiatoimistoonsa¹.

Ja niin Sumparn jäi yksin. Kaunis saari oli äkkiä kuin alttarille hylätty morsian...

¹ Gösta Sundman tuli tunnetuksi luonnontieteellisistä kuvateoksistaan.

VIIMEINEN KUKOISTUS

Pahimmat aikeet eivät kuitenkaan heti toteutuneet.

Helsingin kauneimpiin saariin kuulunut Sumparn vuokrattiin henkilöille, joita ei millään tavoin kiinnostunut itse Sumparn, vaan ainoastaan liiketoiminta saaren maastossa.

Aika alkoi olla kypsä *Osuusliike Elannon* puuttumiselle kohtalon kulkuun.

Osuusliike Elanto osti vuonna 1924 Sumparnin huvilan Sundmanin suvulta ja perusti sinne kesäsiirtolan työntekijöidensä lapsille.

Saari otti uusimmat tulokkaat avosylin vastaan. Se tunsikin ikäänkuin saaneensa uuden mahdollisuuden ja halusi ”pukeutua parhaimpiinsa”, näyttää, että isä ja poika Sundmanin elämäntyö ei ollut mennyt hukkaan. Meille lapsille Sompasaaren tarjoamat kesät olivat täynnä lämmintä ja värikästä sykettä – ne olivat unohtumattomia.

SOMPASAAREN VALKOINEN LAITURI

Joka kesä oli reitti sama, satoi tai paistoi. Ruskeakylkinen moottorivene putputti rantaan, ja lapset lehahtivat kuin perhoset Sompasaaren valkoiselle laiturille.

- Tervetuloa! nauroivat lokit
- Tervetuloa! kuiskasi kaislikon tuuli.
- Tervetuloa! intoilivat jätinuket, jotka kannettiin siirtolatalosta uimarantaan.

Ne jököttivät penkillä niin kauan kun pikkuäidit polskivat kalojen ja meriruohon seassa, polskivat ja oikeasti uivat sammakkoa, kissaa, koiraa ja selkää.

Välistä Korkeasaaren takaa tulla jytkytti pieni, musta laiva, aina yhtä odotettu.

- Hei kattokaa, hinaaja tulee, KARHU, KARHU!
- Me saadaan vookut, mennään jooko.

Pienet jalat kipittivät rantaveteen.

- Aiku mulla – pulpul – menee vettä suuhun.
- Katonny, mullon varpaatki pinnalla, onksulla?

Pian tuli aika, että sammakon asennot tuntuivat helpoilta. Korkkiliivit jäivät lojumaan rannalle, kun niitä ei enää tarvittu.

- Ponnarille! Äkkii!

Ei mikään ollut mahtavampaa kuin kumauttaa ponnahduslautaa ja päästä kunnolla lentämään mereen – pompsis! – syvälle, upoksiin. Ja saman tien ylös, läähättäen, tukka silmillä.

Asian ei tarvitse olla suuri, kun se jo muodostuu lapselle tärkeäksi ja on merkitystä täynnä kuin lämmin aurinko. Asia voi olla mielessä vuosikymmeniä, ja reunus sen ympärillä hohtaa vuosi vuodelta kirkkaammin ja lämpimämmin.

”VILI SUMPPA, HEI!”

Sumppa oli tärkeä ja perinteikäs paikka meille lapsille. Joskus me laulaa loilottelimme saaren omaa lorulaulua, joka meni näin:

”Ali viivoo, ali veivoo,
ali viivoo, veivoo, pum,
vili sump, vili pa
vili sumppa, hei,
vili kakarafarmi
hei, hei, hei!”

Pitihän niin tärkeällä kesäpaikalla olla oma laulu!

Toinen, uimarannalla usein kuultu loru onkin sitten yleisemmin tunnettu, nimittäin:

”YKS KAKS KOLME,
ISTU ISÄN POLVEEN
ÄITI SANO: ÄLÄ ISTU!
ISÄ SANO: ISTU VAAAAAN!”

Kaikki pienet tytönpäät, Tellun, Tuutin, Salmen ja muiden - ja poikienkin päät laiturin toisella puolella: Ollin, Heikin, Ossin ja muiden – painuivat lorun myötä sykkyrään veden alle. Isän polvi kun oli sen verran syvällä...

Ja aurinko naureskeli meille lempeästi ja kuivatti meidät äkkiä. Se aukaisi rannan suurten hernepensaiden nuput kuin pienet keltaiset paketit, ja se lämmitti kalliotasanteet korkealla paviljongin luona. Sinne sitä mentiin syömisen perään ja leikittiin kotia ja naisten saunaa ja mitä vaan.

- Mulla on apus kukkakauppa, ja mä pitäsin myynnissä keto-orvokkeja ja lehmänkieloja ja tervakukkia. Ja tietenkin saunavihtoja.
- Ja meiän perhe omistais saunan, ja sitten mä otan rahat luukulla ja annan vihdat, nää vaaleat kivet ois rahoja.
- Apus mä oon äiti.
- Apus mä oon sun isä – eiku isä siinä sun perheessä.
- Ja mä oisin se laps, joka konttii, ja sä oisit mun koiranpentu, jookos?

Roolit jaettiin kaikessa rauhassa etukäteen, ettei kellään olisi leikissä enää mitään sanomista asiasta. Useiden uintituokioiden jälkeen mentiin sitten keräämään rahakiviä saunarouvalle.

Vanhan näkötornin vierestä pääsi sammaloituneita portaita pitkin ylös paviljongille. Komeakuvioisiin kaiteisiin ei ollut koskemista – niitä oli aika jo pahoin käsitelty.

Kukkakauppaa rakentaessa piti muistaa, mihin kukkiin ei saanut koskea. Kauneimpia kukista olivat isot varjoliljat, jotka olivat aikoinaan lähteneet vaellusretkelle metsiin

huviloiden puutarhoista. Jättikokoisia kuusamia ja jasmiineja oli livahtanut talojen vieriltä metsänreunaan. Ne voivat hyvin ja viestittivät ihania tuoksujaan moniin sierainpareihin, niin isoihin kuin aivan pieniinkin.

Mutta eipä tuoksunut pahalta mikään muukaan meidän saaressamme. Kun täti Tiiralta pyydettiin paperia äidille vietäviä kukkia varten, niin piti ihan nuuhkia tädin antama paperiarkkikin. Sekin tuoksui – tädin kölninvedeltä, luultavasti.

- Kato, tän mä paan tähän. Näin.

Ja siinä seisoj laiturinnokalla pieni kesätyttö muiden kanssa moottoria odotellen, päässään seppele sinisistä kukista, käsissään kölninveden tuoksua, varpaissaan kesäinen vipatus – minä itse, kuuden vanhana.

HEIDÄN AURINKONSA OLI HARVOIN PILVESSÄ

Neljä pientä tyttöä vaelsi heinäkuisena päivänä saarensa lehteviä polkuja. Heidän aurinkonsa oli harvoin pilvessä, ja se piti huolta siitä, että pienet ihmiset viihtyivät, kokivat kesän lämmön, saivat leikkiä ja kasvaa.

Leena oli se nuorin, isosilmä. Nelli se kiharapää. Kirsti taas jutteli paljon, ja Vilma oli kaikista vikkelin käänteissään. Hän se usein keksi, mitä seuraavaksi tehdään.

- Mä tiedän, mennään vaan heti tonne ylös.
- Juu, laitetaan koti kalliolle.
- Ja sitte siellon sauna...
- ...ja saniaisista vihdat, ja mollat tykkää, kun me vihdotaan niitä.

Kesäsiirtolan talolta tytöt olivat juosseet mollahaijat kainalossa mäntymetsän tietä, keinujen ohi. Oikealla puolella tietä oli koivikkorinnettä melkein rantaan asti. Vanhaa betonista pohjarakennetta näkyi koivujen välissä. Vesirajassa oli suuri alue kiiltävää, litteää pikkukiveä.

Pikkutytöt tiesivät, miten ihanat, vaaleina välkkyvät kivet olivat joutuneet Sompasaareen. Täti Hautala, toinen valvojista, oli kertonut sen Kirstille.

- Juu, yks kapteeni toi ne laivalla. Ne tuli yhden talon uimarannalle...

- ...ja kukkii tuotiin kanssa...
- ja pensaita...

Leenakin nyökkäili innokkaasti.

Komeita mäntyjä kurotti taivasta kohden siinä missä tytöt alkoivat nousta vasemmalle, kohti pientä paviljonkia. Se toimi mollamaijojen ja heidän äitiensä huvimajana. Ulrika Eleonoran torni oli sensijaan tuolloin jo kokonaan suljettu kävijöiltä. Mieli teki päästä sisään – sieltä olisi nähnyt kauas, kauas...

Tytöt ja mollat pinkkaisivat rinnettä ylös. Rehevät syreenipensaat reunustivat saaren keskelle raivatun urheilukentän toista pitkää sivua. Muutama jyrkkä polku oli jätetty syreenimuuriin.

Kun tytöt pääsivät ylös, kentälle asti, kävi usein niin, että heti piti päästä juosta lippasemaan polkua takaisin. Jos sattui sadepäivä, ylös pääsi vaikeasti, mutta savisella polulla alastulo oli suurta liukujuhlaa.

Lähellä lampea, jonka ääreltä poimittiin lehmänkielokitin, oli vaaleanpunainen pieni paviljonki. Siellä mollamaijat lettivät saivat ensin polvillaan ihailta maisemia. Vilma selittämään:

- Kattokaa nyt, Milka ja Olka ja kaikki, tuossa on se satama, noiden koivujen takana. Sinne tulee ne laivat kun menee meidän uimarannan edestä. Näätteks?

Mollamaijat nyökkäsivät.

Juu, kyllähän ne mollatkin ymmärtää, kun niille oikein kovasti selittää.

Vilma ja Kirsti rupesivat kauppiaiksi kalliolle. Kivelle tuli hyvään järjestykseen ratamonlehtilimppuja, suolaheinäsilliä (oikeastikin suuhun pantavaa), niittyleinikin voita ja paljon muuta. Kukkakaupan puolelta saattoi ostaa keto-orvokkeja, nuokkuhelimiköitä, tervakukkia ja lehmänkieloja.

Kun kauppa pantiin kiinni, Aira saunanystävä pyysi mukaansa Leenan saniaisvihtojen tekoon. Mollat seurasivat mukana. Pian sauna olikin jo kylpijöille valmis, ja neljä kesämekkoista tyttöä kutitteli vihdoilla varpaitaan kalliolauteilla istuen.

Lettipäät nuket Olka ja Milka heiluttivat kangassääriään ja tuijottivat toistensa nappisilmiä.

- Ooksä ennen istunu saunassa?

- Muuten kivaa, mut mullon liika kuuma. Kauhee hiki.

Kuiskaukset menivät perille. Vilma hihitti:

- Voi ressuja! Milkalla hiki, vaikka se on vaan nukke.

Sitten saunaleikki loppui, ja mollat pääsivät istumaan varjoon, nojaamaan koivunrunkoon.

Lähdettiin rantaan venettä odottamaan. Taas oli yksi leikkipäivä takana, mutta uusi tulossa. Jo huomenna!

VIRKATTU VALKOINEN MYSSY

Sompasaaren uimaranta oli puolitettu naisten ja miesten uimaloiksi. Ponnahduslautaan päättyvä pitkä laituri oli sekin pituussuunnassa jaettu kahtia tiiviillä puuaidalla.

Oliko sitten ihme, että natiaisista syntyi ihan itsestään pikkutyttöryhmiä ja pikkupoikaryhmiä

Ihan itsestään myös kävi niin, että pojista tuli tyttärille väärää valuuttaa. Sama toisinpäin, eli tyttöjä ei näkynyt poikien matkassa.

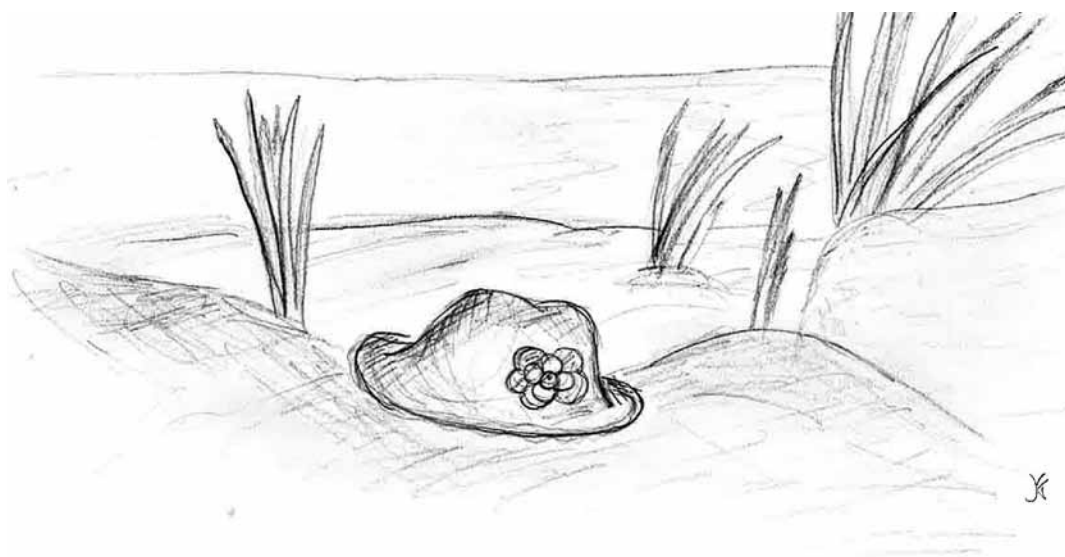
Poikkeukset vahvistavat sääntöjä. Kerran, kun oli taas hiljennetty vaativasti marisseeet suolet ahmimalla hernesoppaa ja pannukakkua, tytöt päättivät lepäillä männikön keinuissa. Tapansa mukaan Leena tyytyi keveään menoon, toiset tytöt taas pitivät isoa vauhtia yllä.

Keinuja ja tyttöjä lähestyi Olli, pari vuotta tyttöjä vanhempi.

- Hei, mullon asiaa...

Leena ujoili ja otti vain lisää vauhtia.

- Hei kuule, tässon tämä...

Keinu pysähtyi, ja Leena näki jotain valkoista Ollin kädessä.

- Eiks tää ookki sun?

Leenan piti mennä lähemmäs.

- Juu, kylse on...

Ollin kädessä roikkui Leenan valkoinen myssy.

- Mikhä se jäi multa?

Olli astui lähemmäs.

- Siellä se oli, ruokapöydän vieres lattialla.

Leena ojensi kättään ja astui lähemmäs Ollia.

Poika virnisti eikä antanut myssyä Leenalle.

- Sun pitää ensteks niiata ja sanoa tattis ku mä löysin sun myssys!

Leena suuttui ja punastui.

- Emmä.

- No ota sitte tuolta

Olli heitti myssyn kivelle muutaman metrin päähän ja lähti juosta kippasemaan pois.

Tytöt piirittivät Leenan.

- Mitä sä oikein meinaat?

Leena haki myssyn ja näytti nolostuneelta.

Vilma nauroi ja kuiskasi salaisuuden Leenan korvaan.

- Tiäksä mitä! Olli tykkää susta...

SEIKKAILU ERÄÄNÄ HEINÄKUUN PÄIVÄNÄ

Muutama vuosi uimaan oppimisen jälkeen tytöt kiinnittivät paljon huomiota Mustikkamaan kallioihin. Kaikenkokoiset alukset puuskuttivat salmessa satamaa kohti.

Eräänä heinäkuun päivänä maattiin rannalla. Aurinko porotti. Vilma nousi istumaan hiekalle ja sanoi:

- Tonne olis kiva päästä.
- Ai tonne Kulosaaren sillalle vai?

Vilman piti panna etusormi sojottamaan.

- Eiku Mustikkamaille! Uitas vaan tosta yli ja sitte vilkutettas tännepäin tuolta kalliolta. Solis kyllä aika hienoo...

Kirsti ja Leena katsoivat toisiaan.

- Me ei ainakaan tultas. Me ei jakseta uida sinne asti!
- No läheksä Aira sitte? Sä ainakin osaat uida tarpeeks hyvin.

Puhuteltu ponkaisi seisomaan ja taputti.

- Juu, mä tuun sun kanssa! Mutta me ei voida kertoa tästä kellekään, eihän?

Ja niin tehtiin päätös, että huomisaamuna, heti kun on päästy saareen, uitaisiin salmen yli.

Selvää oli, että tädit Tiira ja Hautala eivät voineet saada tietää. Tytöt, varsinkin varovaiset Leena ja Aira, ajattelivat, että uintilupaa ei pyydettyäessä tulisi.

- Eiks tossa ole sentää aika syvää?

- Kyllä mun mielestäkin, kun siitä menee niin isot laivatkin, ihan tosta läheltä.

Leena peitti suunsa kädellään eikä osallistunut keskusteluun.

Tuntui kuin olisi ollut meneillään isompikin asia. Kummallista. Kuumotti jotenkin. - Oli miten oli, mutta tyttöjen päätös oli iso. Ja salainen.

Tuli seuraava aamu. Aurinko porotti kuumasti, ja salmen vesi lepäili lähes peilityynenä. Vilma punaisessa ja Aira sinisessä uimapuvussa pulahtivat uimaan kohti Mustikkamaan kallioita. Kirsti ja Leena istua nököttivät vaatenaulakolla.

- En mä jaksa tässä kyllä koko päivää olla.

- Mennään laiturille kattoon!

Leenan ehdotus tuotti tulosta, ja tytöt kipittivät istumaan laiturin rappusille.

Vilma ja Aira etenivät reippaasti, panivat oikein parastaan. Jotenkin heidällä täytyi olla aavistus, että kyseessä on

vaarallinen leikki. Se sai vauhtia menoon. Sitten Kirsti nousi hätääntyneenä seisomaan:

- Voi, nyt on alkanut tuulemaan. Mua ainakin palelee. Mut älä pelkää, Leena, kyllä ne pärjää. Nyt ne on jo puolivälissä.

Leena nousi ja juoksi vaatenaulakolle istumaan. Vilma ja Aira jaksavat ihmeesti, sininen ja punainen huimapääkaksikko. Nyt he pääsivät rantaan ja kiipesivät kalliolle. Leena hihkumaan:

- Hei – nyt ne on jo siellä perillä. Hurraa!

Leena ja Kirsti, taas laiturin rappusilla, olivat nousseet seisomaan. Tytöt taputtivat käsiään ja pomppivat riemuissaan ylös ja alas. Sitten muutama hiekalla lojunut tyttö nousi istumaan.

- Mitä ihmettä te oikeen pompite?

- E-ei mitään. Me vaan lyötiin vetoa yhdestä asiasta, ja justiin niin kävi.

- Ai jaa...

Vanhemmat tytöt alkoivat taas ottaa aurinkoa selällään, nenä ylpeän näköisesti kohti taivasta.

Mustikkamaan -seikkailu päättyi siis hyvin. Onneksi. Se olisi voinut olla hyvinkin kohtalokas...

LINNUNPOJAN VIIMEINEN MATKA ELI TAPAHTUI KALLIOLLA

Oli taas uitu, sinisiin kynsiin saakka. Piti päästä kallioille, paviljongin suojaan. Tytöt ottivat tietenkin mollat mukaan. Punaposki-Milka ja pitkäsääri-Olka tykkäsivät retkeillä saarta pitkin ja poikin.

Tädit olivat sanoneet, että mollahaijoja ei saa päästää yksin kuljeksimaan saarella. Jos kuitenkin karkailuja oli sattunut, mollat olivat onneksi aina löytyneet, metrinhorkuisia kun olivat.

Paviljongin alapuolella oli pieni lampi, jonka äärellä kasvoi lehmänkieloja ja vaaleanpunakukkaisia ruusupensaita.

Vilma levitteli käsiään kallion reunamalla:

- Tossa on hyvä tuoli!

Kallion kupeesta löytyi sopiva kivituoli. Kohta oli sen verran viettävä, että selällekin löytyi noja.

- Tuu Aira mun viereen. Sä oot leikisti mun systeri.

Myös Kirsti ja Leena etsivät sopivia istuimia. Lopulta Kirsti istahti löytämänsä koloon. Leenakin löysi oman paikkansa:

- Mä oon mollahaijojen kanssa tässä ruohikolla!

Olka Pitkäsääri istui nojaamaan Leenan oikeaan kylkeen, Milka Punaposki vasempaan. Mollat ehtivät kihertää Leenan kainalossa jonkin aikaa.

- Sä oot kaikkein kivin, Leena!

Tapahtui että samassa joku tulla tupsahti tyttöjen taakse, kalliokiipeilyn päätteeksi.

- Hei, mulla ois teille jotakin. Kattokaa!

Ollihan se taas oli asialla. Poika avasi kämmenensä, kuljetti aarrettaan kolmeen kalliokotiin nähtäväksi.

Vilma pudisti päätään.

- Miksi sä toit sen meille, kerro! Ei se oo meidän.

Airakin oli samaa mieltä.

- Kuule nyt, Olli. Ei me voida sille mitään tehdä.

Kirsti ja mollat olivat puolestaan Ollin löytämän kuolleen pikkulinnun puolella.

Kun kukin oli aikansa saanut katsella kuollutta linnunpoikaa, Ollilla oli asiaa.

- Kyllä mä luulin, että tää olis teille parhaiten sopinut. Mä oon kyllä haudannu yhen poikasen, mutta ei se menny multa oikein hyvin...

Leena nousi kiivaasti seisomaan, ja mollat putosivat pitkin pituuttaan nurmelle.

- Tän pikkulinnun mä hautaan sitte yksin Olkan ja Milkan kanssa, jos ei kerran muut rupee!

Lopulta asiasta sovittiin Ollin mentyä. Pieni lintu sai väliaikaisen leposijan Leenan nenäliinalla kallion vihreällä nurmilaikulla kahden metsäorvokin luona.

Vilma näytti katuvalta.

- Mä tuon paljon saniaista, että sillä olis pehmeämpi maata.

Mutta eihän se...

- Kyllä pikkulintu vaan tykkää pehmeästä, usko mua, Aira.

Aira pudisti päätään ja lähti urheilukentälle keräämään hiekkaa esiliinaansa.

Niin linnulla oli hartaasti rakennettu metsähauta pienessä kalliosyvennyksessä. Orvokit ja ruusut olivat linnunpojan viimeinen peitto.

Tuli seuraava päivä. Tytöt ja nuket kiipesivät hengästyneinä kalliota ylös paviljongin lähelle juuri siihen paikkaan, mihin he hautasivat hennon pikkulinnun.

Mutta mitä he näkivätkään!

Kallionsyvennyks oli harmaa, surullisen harmaa. Ja tyhjä.

- Oliko se edes tässä?

- Juu, se oli ihan tässä! Pojat varmasti vei sen.

Kurjaa.

Mutta Vilma pudisti pontevasti päättään.

- Eikä, ei. Mä tiedän tän asian. Niin siinä kävi. Että tänne tuli yks enkeli ja se vei poikasen ja kukat mukanaan. Sit se vielä siirsi tän paikan.

- Mitä – mitä sä sanot!

Vilman ääni värisi, kun hän kertoi eteenpäin.

- Unessa mä näin kaiken, siis viime yönä. Olisin mä kertonut sen jo heti vaikka laiturilla, mutta mä en uskonut siihen vielä silloin ittekkään.

Tytöt nukkeineen seisoivat päät painuksissa, ihan hiljaa, kunnes Leenalla oli asiaa:

- Mä laulasin yhen laulun. Muistolaulun. Se on sama, jota mä lauloin mun Liisa -nukelle, kun se käveli ihan vahingos auton alle. Se menee näin:

*Miks sä lähdit pois,
en mä millään antanu sua ois.
Tämä mielees paina,
et mä rakastan sua ihan aina.*

JÄÄHYVÄISET LAPSUUDELLE

En tiennyt viettäväni lapsuuteeni päättäjäisiä, kun vietin elokuussa kauan sitten, vuonna 1939, Sompasaaren siirtolakesän päättäjäisiä.

Kaikki oli kuten ennenkin. Tunnelma oli niinkuin lapsen elokuisen tunnelman pitikin, iloinen, hieman harras ja jotenkin salaisuuksia täynnä, jo koetuista päivistä ja tulevistakin.

Meillä oli siellä juhlassa runonlausuntaa ja laulua. Ihastelimme satunäytelmää, kuten aina ennenkin. Tädit olivat taas antaneet meille runonpätkät opeteltaviksi, ja minä esitin numeroleikissä nelosta:

*”Olen kaikille tuttu tuoli,
minun kauttani ilmoille puhkes
satakertainen itku ja huoli (...)*”

Varmaan monen mielestä juhlinnan kohokohta oli päättäjäisissä joka vuosi esitettävä csardas. Luultavasti useampikin hyräili ulkoa *Montin* ihania säveliä, niin tutuiksi ne olivat tulleet vuosien mittaan. Silmiään ei saanut irti noista tanssivista tytöistä, Salmesta ja Einestä. Tytöt esittivät tanssiaan helmat liehuen, mojovien taputusten tahdittamina. Punaiset saappaat vain keinahtelivat ja

tukkakoristeet nauhoineen aaltoilivat vinhassa vauhdissa.
Punaista, valkoista, mustaa!

Syttyi sota.

Kaikki pysähtyi. Koko elämä muuttui. En ehkä olisi päässyt kesäsiirtolaan seuraavana kesänä enää ikänikään vuoksi. Lapsuus oli pelästynyt, kadonnut jonnekin.

Mutta muistot siitä tarrautuivat lujasti sydämeeni.

KUVAT LAPSUUDESTA

Kuvat lapsuudesta liimautuvat ihoosi kuin sinitarrakuvat tapettiin: jos vedät niitä pois, lähtee tapettia, lähtee ihoa mukana. Olkoot kuvat siis kaikki paikoillaan. Niiden olemassaololla on oikeutuksensa, sillä sinä hohdat maailmalle lapsuuttasi, joka tapauksessa. Sinun sormiesi kynnet ovat pikkunukkien kasvoja, tai peikkojen. Sinun kokemiesi pettymysten viitat painavat hartioitasi. Ja sinun hiuksillasi lepäävät kaikki kuulemiesi satujen prinsessakruunut.

Kuvat lapsuudesta liimautuvat ihoosi...

PARATIISILAULU

Hän astuu Paratiisiin, taivaan puutarhaan.
On aamu. Peippo soittaa ensiviuluaan
ja nuoret koivunlehdet hiljaa havisee.
Hän katsoo puita, niitä kovin ihailee.

Niin ihmeellinen paikka Taivas on:
voi lentää, liittää, nähdä vaikka vuoriston
ja maat ja kaupungit, jos suinkin kiinnostaa.
Niin, tanssia voi myös,
ja laulaa, kirjoittaa.

On jalka kevyt niin ja mieli virkeä -
jos itkee, se on silkkaa onnenkyyneltä
kun tapaa ihanaiset ihmiset,
ne kaivatut ja kauas kadonneet.

Ja samalla voi alas kurkistaa,
jos surun huomaa, hiljaa laulahtaa:
”Hei, Herra tuossa lupas, että me
kun aika on, uudelleen tapaamme!”.

Seija Ahonen-Siivola 3.12.2010

KUVALUETTELO

Jälleenkuvaus

Kari Siivola

Etu- ja takakannen taustakuvat

Kari Siivola

Etukannen valokuva

Raakel Hynninen

Takakannen valokuva

Seija Ahonen – Siivola

Valokuva sivulla 60

Tuntematon

Muut valokuvat

Raakel Hynninen

Piirros sivulla 58 ”Prinsessa Johanna”

Tellervo Ahonen

Muut piirrokset

Johanna Ahonen

LUKEMISTA

- **Ahonen, Tellervo.** Minun Sompasaareni.
Elannon mehiläinen 3/1982
- **Ahonen, Tellervo.** Tämä on ihmisen laulu.
Runoja. Runogalleria 1997.
- **Erävuori, Jukka.** Helsingin sataman ja
satamahallinnon historia. Helsingin kaupungin
julkaisuja n:ro 33. 414 s. + liitteet. s. 168 - 169.
- **Koskinen, Juha.** Kallion historia. Kallio-seura ry.
Sörkan gibat 50 v. Helsinki 1990, 69.
- **Räty, Reetta.** Täytemaiden alle on jäänyt lähes
kolmekymmentä Helsingin saarta. Helsingin Sanomat,
31.7.1991, s. A 1.
- **Siipi, Jouko.** Puoli vuosisataa Elantoa. Osuus-
toiminnan alkuvaiheet Helsingissä ja Osuusliike
Elannon kehitys vuosina 1905 - 1955. Helsinki 1963.
360 s.
- **Sundman, Gustav.** "L'isle des Sundmans Nr 16. Gåsö,
2000
- **Tikkanen, Sallamaria.** Paratiisit ja niiden varjot.
Teoksessa Nokea ja pilvenhattaroita. Helsingin
kaupunginmuseum/NARINKKA 1999.
- **Topelius, Sakari.** Vinsentti Aallonhalkoja.
Z. Topeliuksen kootut teokset IV. Neljäs painos.
Porvoo 1929, 417.

Tellervo Fäbodan kallioilla 2008 (S. Ahonen-Siivola)

”Unet kulkevat.
Yhä saareni siellä
rahtilaivoja liki
satamaa vartioiden
(...)
Olen lapsuuden suvimaassa
lokki tai muurahainen,
sinisiipinen perho.”

(Ote Tellervo Ahosen runosta ’Sompasaari’)